

Dr. Nagy László Tibor

**A KÖZNYUGALOM ELLENI
BŰNCSELEKMÉNYEK VIZSGÁLATA**

Tartalomjegyzék

<i>1. Bevezetés</i>	<i>3</i>
<i>2. A köznyugalom elleni bűnözés volumene és dinamikája</i>	<i>7</i>
<i>3. A köznyugalom elleni bűnözés struktúrája</i>	<i>14</i>
<i>4. Az egyes köznyugalom elleni bűncselekmények</i>	<i>17</i>
<i>4.1. Törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás</i>	<i>17</i>
<i>4.2. Közösség elleni izgatás</i>	<i>19</i>
<i>4.3. Nemzeti jelkép megsértése</i>	<i>23</i>
<i>4.4. Önkényuralmi jelképek használata</i>	<i>24</i>
<i>4.5. Rémhírterjesztés</i>	<i>27</i>
<i>4.6. Közveszéllyel fenyegetés</i>	<i>28</i>
<i>4.7. Garázdaság</i>	<i>30</i>
<i>4.8. Rendbontás</i>	<i>40</i>
<i>4.9. Közszemérem megsértése</i>	<i>42</i>
<i>4.10. Önbíráskodás</i>	<i>44</i>
<i>5. Összegzés</i>	<i>47</i>
<i>Irodalomjegyzék</i>	<i>49</i>

1. Bevezetés

A köznyugalom a nyugodt társadalmi légkör, a törvényes rend iránti tisztelet, a zavartalan társadalmi együttélés nélkülözhetetlen feltétele. Olyan helyzetet feltételez, amikor a társadalom tagjai mind az együttélést szabályozó jogi és erkölcsi normákat, mind a társadalom többi tagjának jogait és jogos érdekeit tiszteletben tartják.¹ Nemzetiségi és vallási előítéletből, önzésből fakadó antiszociális viselkedési formák gyakran alkalmasak a nyugodt társadalmi légkör megzavarására.²

A köznyugalom az adott állam polgárainak a fennálló viszonyok stabilitásába, az állam helyes politikájába, gazdasági irányításába, nemzetközi kapcsolatainak helyes megválasztásába, az állami mechanizmus zavarmentes működésébe vetett bizalmát is jelenti. Magában foglalja az alkotmányos garanciák érvényesülésének biztosítását is. A köznyugalom (közbéke, öffentliche Friede) végső soron az állampolgároknak abban a felismerésében jut kifejezésre, hogy jogaik és jogos érdekeik kielégítő védelemben részesülnek.³

Napjainkban egyre jobban előtérbe kerül az a felismerés, hogy az emberek „boldogságindexét” nemcsak az anyagiak befolyásolják. Békés országban, tisztességes viszonyok között, tiszta környezetben az emberek szerényebb

1 Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: Magyar Büntetőjog Különös rész. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 169-170.o.

2 Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog – Különös rész. HVG-ORAC, Budapest, 2001. 328.o.

3 Bodgál Zoltán – Pintér Jenő: A közbiztonság és a közrend elleni bűntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971. 15-16. o.

jövedelem mellett is boldogabbak, mint rossz társadalmi légkörben, magasabb GDP mellett.⁴

A köznyugalom elleni bűncselekmények alapvetően hangulati jellegű káros beavatkozások valamely általánosan elfogadott közérdekű társadalmi célkitűzéssel szemben, illetőleg olyan aszociális viselkedési formák, amelyek az együttélés nyugodt légkörét zavarják. Hatásuk elsődlegesen a közvéleményben észlelhető nyugtalanság, zavar, a kiegyensúlyozott, biztonságos légkör megbomlása; ez az a közös vonás, amely önálló címbe foglalásukat indokolta.

Hatályos Büntető Törvénykönyvünk, az 1978. évi IV. törvény ezért e magatartásokat elkülönülten, a közrend elleni bűncselekményekről szóló XVI. fejezet II. címében kodifikálta. A köznyugalmat zavaró társadalomellenes viselkedésformák többé-kevésbé a Btk. más fejezeteiben elhelyezett jogi tárgyakat is sérthetnek (pl. nemi erkölcs, tulajdon), e helyütt azonban a jogalkotó azon deliktumokat igyekezett összegyűjteni, amelyek megvalósulása esetén elsősorban a köznyugalom sérelme következik be, illetve annak veszélye áll fenn.

A Címbe tartozó tíz tényállás a következő:

- törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás (Btk. 268.§)
- közösség elleni izgatás (Btk. 269.§)
- nemzeti jelkép megsértése (Btk. 269/A.§)
- önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B.§)
- rémhírterjesztés (Btk. 270.§)

⁴ A rotterdami Erasmus Egyetem kutatói az ún. boldogságindex segítségével azt próbálták számszerűsíteni, hogy az egyes országok polgárai az anyagi kérdéseken túl mennyire elégedettek életükkel. Az új mérőszám új gondolkodásmódot is jelent, amely szakít a gazdasági növekedés kizárólagosságával. A boldogságindex alapján felállított országgrangsort Hollandia, a skandináv államok és Ausztria vezetik, míg a sor végén Egyiptom helyezkedik el a legfrusztráltabb társadalommal. Hazánk a középmezőnyben található, megelőzve – Ausztria kivételével – szomszédainkat. GDP helyett boldogságindex. Népszabadság 2007. november 26. 21.o.

- közveszéllyel fenyegetés (Btk. 270/A.§)
- garázdaság (Btk. 271.§)
- rendbontás (Btk. 271/A.§)
- közszemérem megsértése (Btk. 272.§)
- önbíráskodás (Btk. 273.§)

A tényállások közül három (garázdaság, rendbontás és önbíráskodás) kriminológiai szempontból az erőszakos-garázda jellegű bűncselekmények kategóriájába is tartozik.⁵

A köznyugalom megbomlik akkor, ha az állampolgárok egy része körében nyugtalanság keletkezik; ennek veszélye fennáll már akkor is, ha a nyugalmi állapot megváltozásának a lehetősége megteremtődik. A köznyugalom megzavarása tulajdonképpen a lakosság biztonságérzetének csökkenésében jelentkezik. Ehhez mindenesetre szükséges az, hogy a félelem, illetőleg a veszélyeztetettség érzése ne csupán egyesekben keletkezzék, hanem szélesebb körben legyen erre alkalmas a cselekmény. Az, hogy ilyen hangulat a lakosság körében ténylegesen kialakult-e, irreleváns, azonban ezeknél a bűncselekményeknél a nyilvánosan vagy több személy jelenlétében történő elkövetés rendszerint megkívántatik.

Mindemellett nem feledkezhetünk meg arról, hogy a köznyugalom elsősorban a közrend politikai megnyilvánulása, és konszolidált politikai viszonyokat juttat kifejezésre. E cselekmények feszült külpolitikai helyzetben, vagy nagy belső társadalmi átalakulások idején a köznyugalom olyan mértékű megzavarását idézhetik elő, amely alkalmas lehet a politikai rendszer veszélyeztetésére is. Ilyen időszak volt hazánk történelmében például a szocializmus kezdeti szakasza, amikor egyes, később a

⁵ Tájékoztató a bűnözésről 2006. év. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendészeti Felügyeleti és Ellenőrzési Főosztály Statisztikai Osztály, valamint Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, Budapest, 2007. 100.o.

köznnyugalom elleni bűncselekmények közé sorolt tényállások (törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás, közösség megsértése, rémhírterjesztés) állam elleni bűncselekménynek minősültek.⁶

A köznnyugalom elleni bűncselekmények körébe utalt tényállások közül jó néhány megfogalmazása jelentős változásokon ment keresztül a demokratikus jogállam kritériumainak megfelelése érdekében a rendszerváltást követően, és egyes esetekben mind a mai napig nem beszélhetünk teljesen kikristályosodott és társadalmilag, szakmailag akceptált megoldásokról. A cselekmények a jogelméleti, jogdogmatikai szempontok mellett, amelyeket alkotmánybírósi határozatok is több ízben értelmeztek, elsősorban a közelmúlt politikailag feszült mindennapi valóságában is aktualitást nyertek, főként a 2006. szeptemberi-októberi, és a 2007. márciusi és októberi zavargások kapcsán.

⁶ Bodgál Zoltán – Bodrogi Károly és mtsai.: Magyar Büntetőjog Különös rész. BM Könyvkiadó, Budapest, 1981.361. o.

2. A köznyugalom elleni bűnözés volumene és dinamikája

Az ismertté vált köznyugalom elleni *bűncselekmények* száma -amint azt az 1. sz. táblázat és az 1. sz. ábra szemlélteti - az utóbbi években 10-12.000 körüli, ami az össz-bűnözéshez képest nem tekinthető túl magasnak, 2,5–3 %-os arányt jelent. Ugyanakkor a rendszerváltást megelőző időszakhoz viszonyítva e deliktumok mennyisége nemcsak nominálisan nőtt jelentős mértékben, 1980-hoz képest mintegy ötszörösére, de – a vagyon elleni bűnözés robbanásszerű elszaporodása ellenére – ez a kriminalitáson belüli reprezentáció tekintetében is észlelhető.

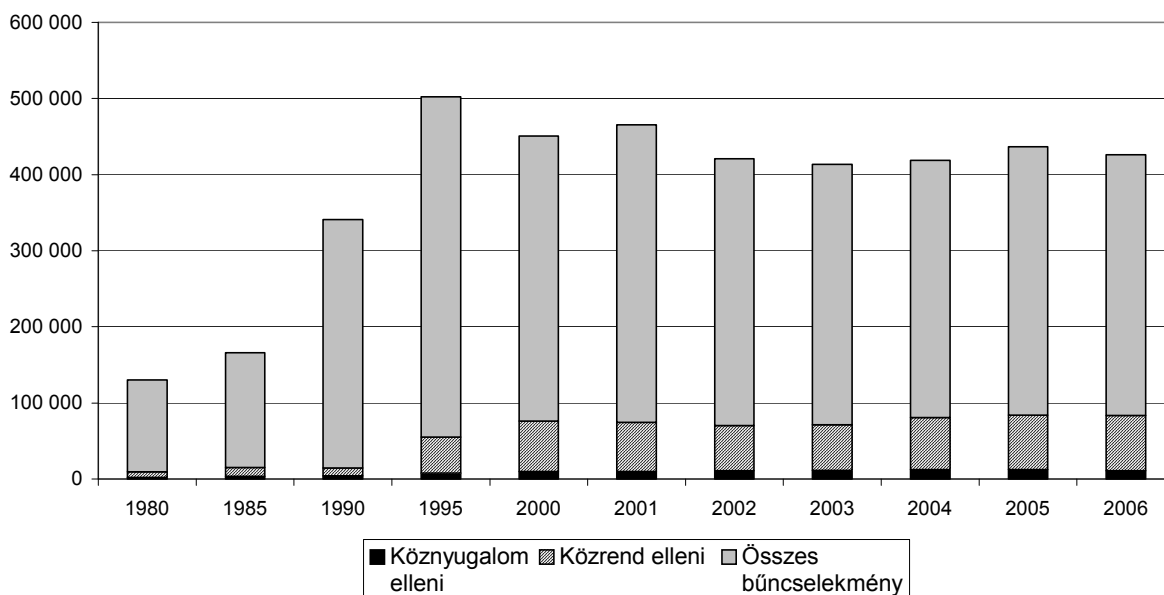
1. sz. táblázat

**A köznyugalom elleni bűncselekmények
számának alakulása
(1980-2006)**

Év	Összes bűncselekmény	Köznyugalom elleni bűncselekmények	
		Száma	%
1980	130 470	2 220	1,7
1985	165 816	3 707	2,2
1990	341 061	4 026	1,2
1995	502 036	7 952	1,6
2000	450 673	9 994	2,2
2001	465 694	10 137	2,2
2002	420 782	11 116	2,6
2003	413 343	11 482	2,8
2004	418 883	12 416	3,0
2005	436 522	12 385	2,8
2006	425 941	10 949	2,6

1.sz. ábra

Az összбүнözés, a közrend elleni és a köznyugalom elleni бűncselekmények alakulása (1980-2006)

Ez a tendencia még szembetűnőbb az *elkövetők* vonatkozásában (2. sz. táblázat), ahol látható, hogy sajátos jelenségként az ismertté vált bűnelkövetők száma meghaladja a бűncselekményekét, összбүнözésen belüli arányuk pedig közel négyszerese a cselekményekének. E körülményt két tényező eredményezi: egyrészt e бűнözési jelenségnél gyakran tapasztalható többes, csoportos elkövetés, másrészt az itt érvényesülő, az átlagos mértéket – különösen a vagyon elleni бűнözéshez képest – jelentősen meghaladó felderítési és nyomozáseredményességi mutató.

2. sz. táblázat

A köznyugalom elleni bűnelkövetők
számának alakulása
(1980-2006)

Év	Összes ismertté vált bűnelkövető	Köznyugalom elleni bűnelkövetők	
		Száma	%
1980	72 880	2 826	3,9
1985	85 766	4 559	5,3
1990	112 254	4 700	4,2
1995	121 121	8 557	7,1
2000	122 860	10 150	8,3
2001	120 583	10 816	9,0
2002	121 885	11 792	9,7
2003	118 145	12 201	10,3
2004	130 182	13 625	10,5
2005	133 790	13 309	9,9
2006	124 171	11 864	9,6

Az *ismertté vált elkövetők* egyes jellemzőit tekintve azt láthatjuk, hogy a *fiatalkorúak* aránya 10-12 %, a *női bűnelkövetők* pedig 12-14 % körül alakul. Az összes ismertté vált bűnelkövető viszonylatában ez azt jelenti, hogy a köznyugalom elleni bűncselekményeket fiatalkorúak többnyire 1-2 %-kal, nők pedig alig érzékelhető (1 % alatti) arányban követik el nagyobb mértékben, mint általában a bűncselekményeket.⁷

⁷ 2006-ban pl. az összes ismertté vált bűnelkövető között a fiatalkorú bűnelkövetők aránya 9,1 %, a női bűnelkövetők pedig 13,9 % volt.

3.sz. táblázat

**A köznyugalom elleni bűnelkövetők megoszlása
(1995-2006)**

Év	Összes ismertté vált bűnelkövető	Köznyugalom elleni bűnelkövetők		Köznyugalom elleni fiatalok bűnelkövetők		Köznyugalom elleni női bűnelkövetők	
		Száma	%	Száma	%	Száma	%
1995	121 121	8 557	7,1	1 183	13,8	819	9,6
2000	122 860	10 150	8,3	1 045	10,3	1 250	12,3
2001	120 583	10 816	9,0	1 198	11,1	1 289	11,9
2002	121 885	11 792	9,7	1 235	10,5	1 463	12,4
2003	118 145	12 201	10,3	1 264	10,4	1 619	13,3
2004	130 182	13 625	10,5	1 412	10,4	1 850	13,6
2005	133 790	13 309	9,9	1 465	11,0	1 941	14,6
2006	124 171	11 864	9,6	1 412	11,9	1 679	14,2

A köznyugalom elleni bűncselekmények *területi megoszlását* vizsgálva az állapítható meg, hogy e magatartásformák előfordulása a főváros mellett különösen az ország keleti részén jellemző. Budapest mellett Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megyében válik ismertté a legtöbb ilyen jellegű bűncselekmény. (4. sz. táblázat)

4. sz. táblázat

A köznyugalom elleni bűncselekmények megoszlása az elkövetés helye szerint (1995-2006)

Megyék, főváros	1995		2000		2005		2006	
	Száma	%	Száma	%	Száma	%	Száma	%
Főváros	1 884	23,7	2 014	20,2	2 382	19,2	2 397	21,9
Baranya	297	3,7	395	4,0	496	4,0	377	3,4
Bács-Kiskun	238	3,0	291	2,9	482	3,9	571	5,2
Békés	235	3,0	281	2,8	422	3,4	200	1,8
Borsod-Abaúj-Zemplén	663	8,3	966	9,7	1 270	10,3	1 088	9,9
Csongrád	171	2,2	309	3,1	374	3,0	398	3,6
Fejér	397	5,0	374	3,7	655	5,3	443	4,0
Győr-Moson-Sopron	333	4,2	428	4,3	350	2,8	382	3,5
Hajdú-Bihar	622	7,8	769	7,7	863	7,0	812	7,4
Heves	493	6,2	545	5,5	718	5,8	418	3,8
Jász-Nagykun-Szolnok	381	4,8	611	6,1	790	6,4	699	6,4
Komárom-Esztergom	254	3,2	252	2,5	227	1,8	207	1,9
Nógrád	111	1,4	115	1,2	235	1,9	204	1,9
Pest	657	8,3	670	6,7	720	5,8	660	6,0
Somogy	196	2,5	247	2,5	308	2,5	111	1,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	293	3,7	670	6,7	955	7,7	877	8,0
Tolna	103	1,3	199	2,0	253	2,0	262	2,4
Vas	121	1,5	231	2,3	291	2,3	314	2,9
Veszprém	367	4,6	384	3,8	328	2,6	265	2,4
Zala	135	1,7	243	2,4	265	2,1	263	2,4
Külföld	1	0,0			1	0,0	1	0,0
Országos összesen	7 952	100,0	9 994	100,0	12 385	100,0	10 949	100,0

A jogerősen elítélteket sújtó jogkövetkezményekről az 5., 6. és a 7.sz. táblázatok rajzolnak képet, amelyek bemutatják a büntetések és intézkedések megoszlását az összes jogerősen elítélt, a közrend elleni bűncselekmények miatt, valamint a leggyakoribb köznyugalom elleni bűncselekmény, a garázdaság miatt felelősségre vontak vonatkozásában.⁸

⁸ A jogerősen elítéltekre vonatkozó igazságügyi statisztika a köznyugalom elleni bűncselekmények csoportjának összevont adatait nem tartalmazza, illetve az e körbe tartozó bűncselekmények közül is csak a közösség elleni izgatás, a rémhírterjesztés és a garázdaság miatt elítéltekkel kapcsolatos adatokat. Mivel a közösség elleni izgatás és a rémhírterjesztés miatt elítéltek száma rendkívül alacsony (pl. 2006-ban 5, illetve 12 fő volt), ezért csak a garázdákat sújtó szankciókat közöljük.

5.sz. táblázat

Összes jogerősen elítélt felnőttkorú megoszlása büntetések és intézkedések szerint (%) (1980-2006)

Év	Összesen	Szabadság- vesztés összesen	Ebből		Közérdekű munka*	Pénz- főbüntetés	Önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés
			Végre- hajtandó	Fel- függesztett			
1980	100,0	48,3	54,0	46,0	5,0	44,6	2,2
1985	100,0	50,6	55,5	44,5	5,1	37,4	6,9
1990	100,0	38,9	62,7	37,3	1,6	43,8	15,7
1995	100,0	30,2	40,5	59,5	1,1	50,0	18,6
2000	100,0	34,8	38,8	61,2	3,2	46,0	16,0
2001	100,0	34,7	39,9	60,1	3,8	45,6	15,8
2002	100,0	33,3	38,5	61,5	4,4	46,4	15,9
2003	100,0	34,3	38,0	62,0	4,4	45,1	16,2
2004	100,0	31,9	35,2	64,8	4,5	45,8	17,8
2005	100,0	30,7	34,2	65,8	5,3	46,4	17,6
2006	100,0	30,6	34,7	65,3	6,0	46,6	16,8

*1987 előtt részben, vagy egészben javító-nevelő munka

6.sz. táblázat

Közrend elleni bűncselekmények miatt jogerősen elítélt felnőttkorúak megoszlása büntetések és intézkedések szerint (%) (1980-2006)

Év	Összesen	Szabadság- vesztés összesen	Ebből		Közérdekű munka*	Pénz- főbüntetés	Önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés
			Végre- hajtandó	Fel- függesztett			
1980	100,0	67,6	53,0	47,0	6,6	23,4	2,4
1985	100,0	62,7	50,9	49,1	13,1	16,3	7,9
1990	100,0	39,8	53,9	46,1	1,8	37,0	21,4
1995	100,0	25,5	23,4	76,6	1,6	46,5	26,3
2000	100,0	26,5	26,2	73,8	2,5	48,1	22,8
2001	100,0	26,3	27,1	72,9	3,1	47,3	23,3
2002	100,0	24,9	27,5	72,5	4,0	47,4	23,7
2003	100,0	24,9	28,2	71,8	4,1	46,1	24,9
2004	100,0	22,9	25,8	74,2	4,5	45,7	26,8
2005	100,0	21,8	25,9	74,1	5,1	45,8	27,3
2006	100,0	21,1	26,5	73,5	6,3	46,7	25,9

*1987 előtt részben, vagy egészben javító-nevelő munka

7.sz. táblázat

Garázdaság miatt jogerősen elítélt felnőttek megozlása büntetések és intézkedések szerint (%) (1980-2006)

Év	Összesen	Szabadság- vesztés összesen	Ebből		Közérdekű munka*	Pénz- főbüntetés	Önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés
			Végre- hajtandó	Fel- függesztett			
1980	100,0	78,7	47,3	52,7	7,2	12,2	1,9
1985	100,0	72,8	42,9	57,1	7,2	13,0	7,0
1990	100,0	40,9	56,6	43,4	2,3	33,8	23,0
1995	100,0	23,1	23,9	76,1	2,4	43,5	31,1
2000	100,0	25,6	25,7	74,3	3,9	49,6	20,9
2001	100,0	24,4	27,3	72,7	4,8	48,9	22,0
2002	100,0	21,8	26,2	73,8	5,9	49,6	22,7
2003	100,0	21,4	28,8	71,2	5,8	49,0	23,7
2004	100,0	19,1	24,8	75,2	6,1	47,6	27,1
2005	100,0	20,1	24,2	75,8	7,0	47,4	25,5
2006	100,0	18,5	24,2	75,8	8,9	48,2	24,5

*1987 előtt részben, vagy egészben javító-nevelő munka

A táblázatokról látható, hogy a közrend elleni bűncselekmények, de különösen a garázdaságok esetén enyhébb az ítélezési gyakorlat az átlagosnál. A bíróságok ritkábban szabnak ki szabadságvesztés büntetést, annak végrehajtását is gyakrabban függesztik fel, és sűrűbben alkalmaznak önállóan mellékbüntetések és intézkedéseket.

3. A köznyugalom elleni bűnözés struktúrája

A köznyugalom elleni bűnözés belső struktúráját és annak változásait a 8.sz. táblázat, valamint a 2. és a 3.sz. ábra érzékelteti. Egyértelműen kitűnik a garázdaság kategórián belüli kimagasló primátusa (tíz köznyugalom elleni bűncselekmény közül majdnem kilenc garázdaságot valósít meg), valamint az önbíráskodások – különösen a kilencvenes években rendkívül intenzív – szaporodása. Látható, hogy a közösség megsértésének tényállása helyébe lépő közösség elleni izgatás mennyivel szűkebb hatáskörű lett, valamint, hogy az újabb keletűnek tekinthető bűncselekmények közül csak a közveszéllyel fenyegetés fordul elő nagyobb számban. Az önkényuralmi jelképpel visszaélésre évente 50-60 esetben kerül sor, míg a nemzeti jelkép megsértése és a rendbontás alig fordul elő a gyakorlatban.

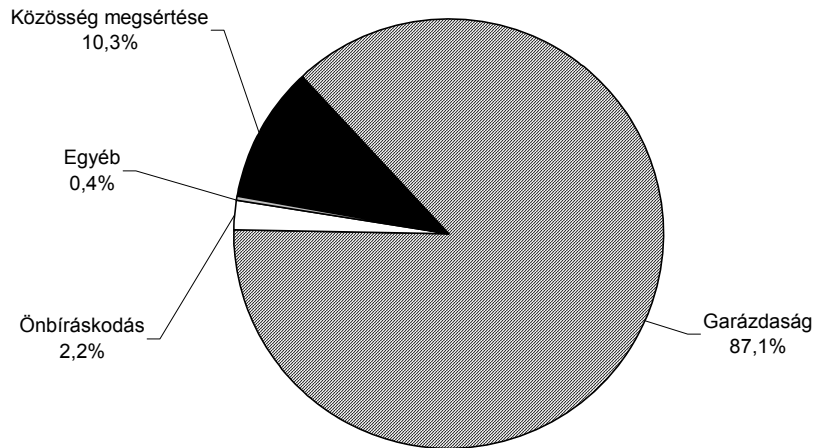
8.sz. táblázat

Egyes köznyugalom elleni bűncselekmények számának alakulása (1980-2006)

Év	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Törvény vagy hatósági rendelkezés ell. izgatás	Száma	1	2		1	1	1			1		
	%	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Közösség elleni izgatás	Száma			30	27	5	10	13	14	17	4	5
	%	0,0	0,0	0,7	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Közösség megsértése	Száma	229	215									
	%	10,3	5,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Rémhír-terjesztés	Száma	4	1	17	90	13	1	1	4	4	3	1
	%	0,2	0,0	0,4	1,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Garázdaság	Száma	1 933	3 377	3 818	5 937	7 817	8 353	9 389	9 858	10 757	10 911	9 680
	%	87,1	91,1	94,8	74,7	78,2	82,4	84,5	85,9	86,6	88,1	88,4
Köszemérem megsértése	Száma	4	12	1	2	1			4			
	%	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Önbíráskodás	Száma	49	100	160	835	950	956	949	954	961	871	752
	%	2,2	2,7	4,0	10,5	9,5	9,4	8,5	8,3	7,7	7,0	6,9
Nemzeti jelkép megsértése	Száma				5	1	5	3	3			
	%	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Közveszéllyel fenyegetés	Száma				1 028	1 152	761	681	578	602	532	423
	%	0,0	0,0	0,0	12,9	11,5	7,5	6,1	5,0	4,8	4,3	3,9
Önkényuralmi jelképpel való visszaélés	Száma				28	55	48	71	60	66	57	82
	%	0,0	0,0	0,0	0,4	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,7
Rendbontás	Száma						2	8	7	9	6	6
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Köznyugalom elleni bűncselekmények összesen	Száma	2 220	3 707	4 026	7 952	9 994	10 137	11 116	11 482	12 416	12 385	10 949
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

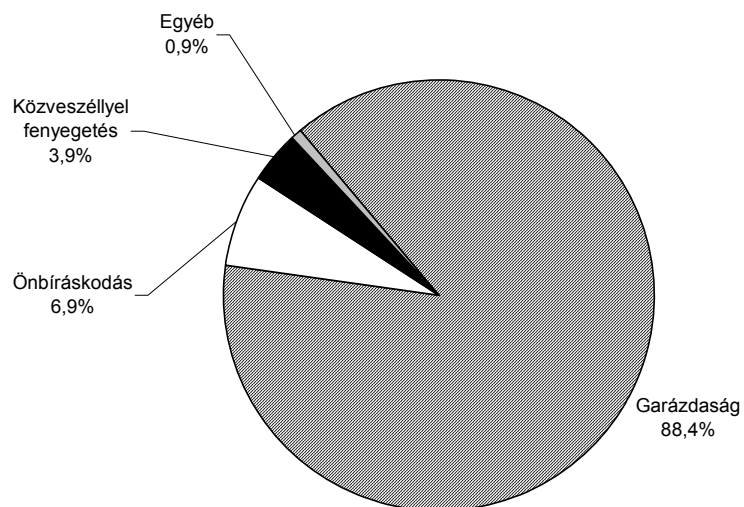
2.sz. ábra

A köznyugalom elleni bűncselekmények megoszlása
(1980)

3.sz. ábra

A köznyugalom elleni bűncselekmények megoszlása
(2006)

A 2. és a 3. sz. ábra illusztrálja, hogy miközben a garázdaságok abszolút száma az elmúlt negyedszázad alatt rendkívül komoly mértékben, ötszörösére nőtt, addig a köznyugalom elleni bűncselekmények kategóriáján belüli részesedése csak minimális mértékben, 1 %-kal emelkedett (87-ről 88 %-ra). Ez elsősorban a rangsorban - a közösség megsértését felváltó közösség elleni izgatás helyett - második helyre került önbíráskodások elszaporodásának következménye. Bár abszolút számait tekintve az önbíráskodás még mindig jóval ritkábban fordul elő a garázdaságnál, dinamikája azonban annál is sokkal erőteljesebb, hiszen 1980 és 2006 között 15-szörös növekedést tapasztalhatunk. Így a kategórián belüli kvótája 2-ről 7 %-ra emelkedett.

A harmadik helyen a közveszéllyel fenyegetés található, amely ugyan az ezredfordulót követően folyamatosan csökken a korábbi ezret meghaladó elkövetéshez képest, de még így is több száz esetben fordul elő évente. Napjainkra így részesedése 4 %-ot jelent.

E fenti három bűncselekményen túl, a másik hét, egyéb tényállás megvalósítása rendkívül ritka, arányuk összesen sem éri el az 1 %-ot.

4. Az egyes köznyugalom elleni bűncselekmények

4.1. Törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás (Btk. 268.§)

Aki nagy nyilvánosság előtt, a köznyugalom megzavarására alkalmas módon törvény vagy más jogszabály, avagy a hatóság rendelkezése ellen általános engedetlenségre uszít, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

E bűncselekmény tényállását már az 1961. évi Btk. is tartalmazta „Izgatás törvény vagy hatósági rendelkezés ellen” címen, amelyet átvett az 1978. évi Büntető Kódex is, az elkövetési helyet, illetve módot azonban szűkítve, mivel már nem csupán a mások előtti, hanem a nagy nyilvánosság előtti elkövetést kívánta meg.

Nagy nyilvánosságról akkor lehet beszélni, ha az elkövetés helyszínén nagyobb létszámú személy van jelen, vagy megvan a reális lehetőség arra, hogy nagyobb, vagy előre meg nem határozható számú személy szerezzon a bűncselekményről tudomást. (BJD. 9103) Nagyobb létszámú a jelenlevők száma, ha egyszeri ránézéssel nem is állapítható meg, hogy mennyien tartózkodnak a helyszínen. A közterületen vagy egyéb nyilvános helyen történt elkövetés sem biztos, hogy megalapozza a cselekmény nagy nyilvánosság előtti megvalósulását, ha arról csak néhányan szerezhettek tudomást. Megvalósul viszont a nagy nyilvánosság előtti elkövetés zárt körű rendezvényen is, amennyiben azon nagyobb létszámú személy vesz részt. Így 20-30 személy együttes jelenléte esetében már nagy nyilvánosságról van szó. A Btk. 137.§-ának 12. pontja szerint a nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek a sajtó, egyéb tömegtájékoztatási eszköz, sokszorosítás, illetőleg elektronikusan rögzített

információ távközlő hálózaton való közzététele útján történő elkövetését is érteni kell.⁹

A törvényi tényállást tovább szűkítette – a jelenleg is hatályos törvényszöveget megállapítva – az 1989. évi XXV. törvény 14.§-a. Egyrészt a tényállás részévé tette azt, hogy az elkövető magatartásának olyannak kell lennie, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására. Ezáltal – a demokrácia szabályainak megfelelően – a törvényalkotó ki akarta zárni azt, hogy a büntetőjog korlátozza az állampolgárokat önmagában a törvényekkel, más jogszabályokkal és hatósági rendelkezésekkel szembeni elégedetlenségük szabad kifejtésében.

Másrészt további új tényállási elemként jelent meg, hogy a korábbi „engedetlenségre izgat” elkövetési magatartás az „általános engedetlenségre uszításra” változott. Az Alkotmánybíróság 30/1992. (V.26.) AB határozatának IV.5. pontjában határozottan leszögezi, hogy „Aki uszít, az valamely személy, csoport, szervezet, intézkedés ellen ellenséges magatartásra, ellenséges kárt okozó tevékenységre biztat, ingerel, lázít.”

E bűncselekmény elkövetésére mind a rendszerváltás előtt, mind azt követően rendkívül ritkán, legfeljebb évente egy-két alkalommal került sor, de számos olyan esztendő is volt, amikor egyáltalán nem valósult meg.

A közelmúltban Toroczkai László, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom tiszteletbeli elnökének 2007. október 23-án tanúsított

⁹ Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog – Különös rész. HVG-ORAC, Budapest, 2001. 329-330. o.

magatartása kapcsán merült fel törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás gyanúja, és ezért a rendzavarás szabálysértése miatt indult ügyet a Pesti Központi Kerületi Bíróság áttette az illetékes ügyészségre. A bírósági határozat indokolása szerint Toroczkai Lászlónak, amikor a Szabadság téren beszédet mondott, már tudomása volt arról, hogy a rendőrség megtiltotta az Operához tervezett vonulós demonstrációt. Ennek ellenére buzdító hangú beszédet mondott, harcosoknak nevezve az egybegyűlteket, s felhívása nyomán a tömeg követte őt a Nagymező utcába, majd ezután alkalmaztak a demonstrálók erőszakot a rendőrökkel szemben.¹⁰

4.2. Közösség elleni izgatás (Btk. 269.§)

Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen

gyűlöletre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A közösség elleni izgatás az a bűncselekmény, amely tényállásának tartalmával kapcsolatban, főként az ún. „gyűlöletbeszéd” megítélése miatt, az utóbbi években talán a legtöbb vitára sor került mind a szakirodalomban, szakmai rendezvényeken, mind a közbeszédben. A kérdéssel az Alkotmánybíróság is több esetben foglalkozott, és a tényállás egyes megfogalmazásait alkotmányellenesnek találta.

¹⁰ Toroczkait elengedték, törvény elleni izgatás miatt az ügyészség veszi át az ügyét. Népszabadság Online www.nol.hu, 2007. október 25.

A korábban izgatás néven ismert, az állam elleni bűncselekmények között szereplő bűncselekményt az 1989. évi XXV. törvény iktatta ki a X. fejezetből, és ehelyett, a korábbi közösség megsértése elnevezésű tényállást átszövegezve, közösség elleni izgatás néven, a köznyugalom elleni bűncselekmények között helyezte el. Később, a 30/1992. (V.26.) AB határozat a tényállás szövegében szereplő elkövetési magatartás sértő vagy lealacsonyító kifejezés használatával, vagy más ilyen cselekménnyel elkövethető fordulatát megsemmisítette. A Btk. 1996. évi módosításakor azonban a tényállásban ismét szerepelt „a gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény” megfogalmazás. A 12/1999. (V.21.) AB határozat ezt a fordulatot végleg megsemmisítette, hivatkozással arra, hogy az „egyéb cselekmény” büntetendővé nyilvánítása a véleménynyilvánításhoz való jog szükségtelen és aránytalan korlátozását jelentené. Ezért, valamint megfogalmazásának határozatlansága miatt e fordulat alkotmányellenes.

Kísérletek történtek a közösség elleni izgatás újrafogalmazására,¹¹ míg végül az Országgyűlés 2003. decemberében törvényt fogadott el a tényállás módosításáról, amely megváltoztatta annak több elemét és kiegészítette azt egy új (2) bekezdéssel. A diszpozíció elkövetési magatartásként a „gyűlöletre izgat, vagy erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel” fordulatot határozta meg, illetve a nemzeti, etnikai stb. hovatartozás miatt „becsmérel vagy megaláz” új fordulatot definiálta. A köztársasági elnök azonban alkotmányos aggályainak adott hangot, ezért a törvényt nem írta alá, hanem a módosítás előzetes alkotmányossági vizsgálatát kezdeményezte az Alkotmánybíróságnál.

¹¹ Bócz Endre: A gyűlöletbeszéd és a büntetőjog. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 86. o.

Az AB ez ügyben is hangsúlyozta, hogy a faji, etnikai, nemzetiségi, vallási szempontú alsóbb- vagy felsőbbrendűséget hirdető nézetek, a gyűlölködés, megvetés, kirekesztés eszméinek terjesztése az emberi civilizáció értékeit veszélyeztetik. A faji, etnikai, nemzeti vagy vallási közösségekkel és tagjaikkal szembeni uszító, gyalázkodó, gyűlölet- és hisztériakeltő megnyilvánulások ugyanis az emberi civilizáció ellen hatnak. Ennek ellenére az AB úgy döntött, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem korlátozható olyan mértékben, ahogyan a jogalkotó a szélsőséges megnyilvánulásokat kriminalizálni kívánta, ezért a módosítást előzetes normakontroll keretében alkotmányellenesnek nyilvánította.¹²

A kialakult helyzetre sokak, köztük egyes bírók szerint is a bizonytalanság a jellemző. Bizonytalanság a jogalkotásban, a törvény különböző szintű értelmezésében és a jogalkalmazásban is. A törvény és az alkotmányossági határozatok olyan szűk körben húzták meg a közösség elleni izgatás lehetséges határait, hogy abba a gyűlöletbeszéd már nem fér bele. Az a gyűlöletbeszéd, amely kifejezetten jogi megfontolásból nem a cselekvésre, tevésre, mozgósításra, hanem a gyűlölet indirekt felkeltésére helyezi a hangsúlyt, megkerülve ez által a büntetőjogi üldözést és felelősségre vonást.¹³

A lelki sérelem sokszor jobban fáj, mint a testi. Az utóbbi mindig bűn, az előbbi csak bizonyos esetekben. A szóbűnök közül legenyhébb a becsületsértés és a rágalmazás. Súlyosabb a rémhírterjesztés, és ennél is súlyosabb a békétlenség gerjesztése, szítása nemzetiségi, etnikai vagy vallási hovatartozás miatt.¹⁴

12 18/2004. (V.25.) AB határozat

13 Varga Zoltán: A gyűlöletbeszéd. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 69-77. o.

14 Márki Zoltán: Jogok és szavak. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 87-98. o.

Ugyanakkor felmerül a kérdés, ha egy jogszabályt hosszú idő óta nem sikerül hatékonyan alkalmazni elsősorban az értelmezési nehézségek miatt, akkor biztos-e, hogy a törvénymódosítás, vagy új törvény alkotása a legcélravezetőbb megoldás?

Az szinte egyöntetűen elfogadott álláspontnak tekinthető, hogy egyértelműbb és használhatóbb, a vitákat feloldó új törvényi szabályozásra van szükség. Egyesek szerint a gyűlöletbeszéd társadalomra veszélyessége olymértékben nagy, hogy büntetőjogi szabályozást igényel, esetleg egyes enyhébb esetekben a szabálysértési jog rendszerén belül nyerjen szabályozást.¹⁵ Mások azt az álláspontot látják követhetőnek, amely szerint a gyűlöletbeszéd szankcionálása nem a közösség elleni izgatás tényállásának módosítása útján, hanem új – a becsület, emberi méltóság védelmét célzó – tényállás kodifikálásával lehetséges.¹⁶

Napvilágot láttak olyan elképzelések is, miszerint a fennálló szabályozási hiányosságokat egyéb jogágak keretében lehetne megnyugtatóan rendezni. Alkalmasnak tűnhet például a közigazgatási jog. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény keretében – megőrizve a büntetőjog ultima ratio jellegét – közigazgatási anyagi szankcióval lehetne sújtani a jogsértéseket.¹⁷

15 Bárándy Gergely: A gyűlöletbeszéd. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 99-102. o.

Kádár András Kristóf: A jogalkotó esete a szólásszabadsággal. Élet és Irodalom 47. évf. 45. sz. www.es.hu

16 Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: Magyar Büntetőjog Különös rész. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 173. o.

17 Legény Krisztián: Szólásszabadság és tolerancia. Belügyi Szemle 2004/6. 193. o.

Jelenleg leginkább az a tendencia látszik érvényesülni, hogy a gyűlöletbeszédet elsősorban a polgári jog körében célszerű szabályozni, és lehetőséget nyújtani az ellene való fellépésre.

4.3. Nemzeti jelkép megsértése (Btk. 269A. §)

Aki nagy nyilvánosság előtt a Magyar Köztársaság himnuszát, zászlaját vagy címerét sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A tényállás viszonylag új keletűnek tekinthető, a rendszerváltást követően az 1993. évi XVII. törvény iktatta be, az Alkotmány 75-76. §-aiban meghatározott nemzeti jelképek védelme érdekében. Gyakorlati előfordulása rendkívül ritka, évente csupán egy-két alkalommal valósul meg, az elmúlt három esztendőben (2004-től) pedig egyetlen ilyen cselekmény sem vált ismertté.

A bűncselekmény sajátos vonása, hogy elkövetési magatartása az a „*sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata, vagy más ilyen cselekmény*”, amelyet az Alkotmánybíróság a közösség elleni izgatás vonatkozásában alkotmányellenesnek nyilvánított. Az AB 13/2000.(V.12.) határozatában azonban kifejtette, hogy – noha a nemzeti jelképekkel kapcsolatos negatív tartalmú vélemények, illetve kritikák hangoztatása büntetőjogilag nem szankcionálható, azaz a jelképek nem kritizálhatatlanok – a nemzeti jelképek bizonyos értelemben „*kívül esnek a vélemények pluralizmusán*”. Ezzel magyarázható, hogy más számításba vehető jogi eszköz hiányában a

büntetőjogi szabály alkalmazása – a büntetőjog rendszeréhez viszonyítva enyhe szankció kilátásba helyezésével – nem tekinthető aránytalannak.

4.4. Önkényuralmi jelkép használata (Btk. 269/B.§)

(1) Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vörös csillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet

- a) terjeszt*
- b) nagy nyilvánosság előtt használ*
- c) közszemlére tesz,*

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény miatt, aki azt ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti célból vagy a történelem, illetve a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatás céljából követi el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés rendelkezései az államok hatályban levő hivatalos jelképeire nem vonatkoznak.

A tényállásba foglalt cselekményeket az 1993. évi XLV. törvény pönalizálta. A törvény indokolása szerint a különböző szélsőséges (fasiszta és bolsevista) szimbólumok továbbélése, újra felhasználása felháborítja, jogos érzékenységében sérti a társadalom jelentős részét. Ugyanakkor a leírt cselekmények rontják hazánk nemzetközi hírnevét is, ezért indokolt e köznyugalmat zavaró cselekmények büntetendővé nyilvánítása.

Speciális büntethetőséget kizáró okokat állapít meg a (2) és a (3) bekezdés. Nem büntethető, aki a cselekményt meghatározott (ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti stb.) célból követi el (pl. tankönyvben, festményen történő ábrázolás). A szakmai előadás,

művészeti alkotás szakmai színvonala ilyen esetben büntetőjogi szempontból irreleváns. (BH 1997.165.) Jelenleg is vannak olyan államok, amelyek hatályos hivatalos jelképeiben e bűncselekmény elkövetési tárgyai (jellemzően az ötágú vörös csillag) szerepelnek, ezekre a jelképekre a bűncselekmény nem követhető el.

A bűncselekménnyel kapcsolatosan emlékezetes az ún. *Marxim-ügy*. A budapesti Marxim nevű vendéglátóhelyen ugyanis a kommunista diktatúra önkényuralmi jelképeit (pl. ötágú vörös csillagot) használtak vendégcsalogató dekorációnak.

Az ügyben eljáró bíróság végül felmentő ítéletet hozott, arra hivatkozván, hogy a bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha a tiltott önkényuralmi jelképek eredeti szellemiségükben, nem pedig megváltoztatott formában kerülnek közszemlére. A jelképek torzított használata, valamint az egyértelműen kritikai módon megjelenített gúnyos ábrázolás önmagában bizonyítja, hogy a közszemlére tétel célja nem az önkényuralmi jelképek mögött álló eszmék propagálása volt, ezért a cselekmény társadalomra veszélyessége hiányzott.¹⁸

Vajnai Attila, a Magyarországi Munkáspárt 2006 alelnöke ellen több eljárás is indult önkényuralmi jelkép használata miatt (egy ízben egy év próbára bocsátással szankcionálták), mivel számos alkalommal jelent meg a nyilvánosság előtt ötágúnak látszó, vörösesnek tűnő csillaggal, valamint az általa korábban szerkesztett munkáspárti honlapra is feltöltötte külföldi kommunista pártok önkényuralmi emblémáit. Szerinte

¹⁸Hollán Miklós: Megkésett búcsú a társadalomra veszélyességtől. Jogelméleti Szemle 2003/4. sz. www.jesz.ajk.elte.hu

a jelképtörvény alkotmányellenes, a vörös szín például nincs definiálva, a nemzetközi színskála alapján az ő vörös csillaga pirosnak minősül.¹⁹

Komoly médiavisszhangot keltett a budakeszi Prohászka Ottókár Katolikus Gimnázium igazgatóhelyettesének ügye is, akit azért mentettek fel beosztásából, mert egy – azóta az internetről eltávolított – képen, megfogalmazása szerint egy „történelmi játék kedvéért” SS-egyenruhában pózolt.

Manapság sokak ellenérzését váltják ki a nyilasuralomra emlékeztető árpádsávós zászlók, amelyek használatát azonban a törvény nem rendeli büntetni.

Az Európai Unió más tagállamaiban is, jellemzően a náci és szovjet megszállást egyaránt megélt kelet-közép-európai országokban, évek óta vitáznak az önkényuralmi jelképeken. Hazánkhoz hasonlóan Németország és Lettország már betiltotta, Észtország pedig tervezi büntetni az önkényuralmi jelképek használatát.

Az EU a tagállamok belügyének tekinti a kérdés rendezését, nincs egységes uniós jelképjog. Nagyrészt hazánknek köszönhetően uniós szintű vita is folyt a kérdéstről, ahol Litvániával karöltve javasoltuk az önkényuralmi jelképek összeurópai betiltását. A jogszabálykezdeményezési joggal bíró Európai Bizottság azonban úgy döntött, hogy ez nem volna bölcs dolog.

¹⁹ Nyusztay Máté: Önkényuralmi jelképek: színvak hitvita? Népszabadság 2006. december 16. www.nol.hu

4.5. Rémhírterjesztés (Btk. 270.§)

Aki közveszély színhelyén nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tény – vagy való tény oly módon elferdítve – állít vagy híresztel, amely alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A rémhírterjesztés eredeti tényállását az Alkotmánybíróság – a Pesti Központi Kerületi Bíróság kezdeményezésére – a 18/2000. (VI.6.) AB határozatával megsemmisítette. A korábbi tényállás alapján a törvény olyan valótlan tények vagy valós tények elferdített állítását, illetve híresztelését rendelte büntetni, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására. Az AB szerint a fenti cselekmény elkövetője – bár tudatában van cselekménye köznyugalomra káros hatásának – a véleménynyilvánítási szabadság körén belül cselekszik, vagyis e magatartások büntetendővé nyilvánítása szükségtelenül és aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítási és sajtószabadság alkotmányos jogát, ezért alkotmányellenes. Amennyiben azonban a cselekmény meghatározott helyen és időben – jelesül közveszély színhelyén – történik, a véleménynyilvánítás korlátozása indokolt és alkotmányosan igazolható lehet. Ennek megfelelően a Btk.-t módosító 2000. évi CXXV. törvény újraszabályozta a rémhírterjesztés tényállását. Lényeges, hogy most már kizárólag tűzvész, árvíz, földrengés és egyéb közveszéllyel járó szituációk esetén tanúsított pánikkeltő cselekmény büntetendő e tényállás alapján.

Az új szabályozás hatályba lépését követően, 2001-től jelentősen lecsökkent az ismertté vált rémhírterjesztések száma, amely egyetlen esztendőben sem haladta meg a négyet.

4.6. Közveszéllyel fenyegetés (Btk. 270/A.§)

- (1) Aki más előtt olyan, a köznyugalom megzavarására alkalmas valótlan tény állít, hogy közveszéllyel járó esemény bekövetkezése fenyeget, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.*
- (2) A büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben írt cselekményt radioaktív anyaggal fenyegetve követik el.*
- (3) A büntetés az (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a közveszéllyel fenyegetés a köznyugalmat súlyosan megzavarja.*

A törvényhely a rémhírterjesztés speciális esete. Az 1993. évi XVII. törvény 56.§-a vezette be, elsősorban amiatt, mert komoly mértékben megnőtt az ún. bombariadók száma, amikor magukat fel nem fedő személyek különböző közintézményekben azzal fenyegettek, hogy ott robbanószerkezetet helyeztek el.

A bűncselekmény jogi tárgya a nyugodt, pánikmentes társadalmi élet, valamint a közveszély elhárítására rendelt szervek (tűzoltóság, rendőrség, katasztrófavédelem) zavartalan működéséhez fűződő érdek, mint a köznyugalom alkotóelemei. A bűncselekmény nemcsak akkor állapítható meg, ha az elkövető valóban fenyeget a közveszéllyel járó eseménnyel – pl. bombát helyezett el egy áruházban és ezt ő maga jelenti be a rendőrségnek -, hanem akkor is, ha pl. arról ad hírt, hogy egy óra múlva földrengés fog bekövetkezni. Tipikus példája a nem létező robbanószerkezet elhelyezésének bejelentése a rendőrségnél, természeti katasztrófáról szóló valótlan híradás stb.

A tényállításnak alkalmasnak kell lennie a köznyugalom megzavarására. Ez akkor állapítható meg, ha a tényt állító személyre és a tényközlés körülményeire tekintettel az emberek nagyobb csoportjában zavart vagy nyugtalanságot kelthet. Az első hallásra is nyilvánvalóan hihetetlen, valótlan hír nem minősül ilyennek. Sokszor azonban csak a tényközlés összes körülményeinek gondos mérlegelése alapján, az egyedi esetre nézve állapítható meg a tény köznyugalom megzavarására való alkalmassága. E tényállási elem általában megállapítható, ha pl. az illetékes hatóság hozzákezd a közveszély elhárítására irányuló intézkedések megtételéhez (kivonul a tűzoltóság, épületet ürítenek ki bombariadó esetén stb.). A tilos helyen parkolás miatt elszállított személygépkocsi vezetőjének a rendőrséggel folytatott telefonbeszélgetése során tett, a gépkocsi, majd az „egész kóceráj” felrobbantására utaló valótlan kijelentése nem valósítja meg a közveszéllyel fenyegetés vétségét. (BH 1996.243.)

E bűncselekményt az határolja el a közveszélyokozás előkészületétől, hogy jelen esetben nincs közveszély. A valótlan bejelentés szabálysértése esetén pedig (pl. balesetről, tüzesetről történő valótlan bejelentés a hatóságnál) nem állapítható meg a tényállás köznyugalom megzavarására alkalmas jellege.

A közveszéllyel fenyegetés a harmadik leggyakoribb köznyugalom elleni deliktum, azonban előfordulása az ezredfordulót követően csökkent. A korábban az ezret is meghaladó számaránnyal szemben az utóbbi években évente 400-600 eset vált ismertté.

4.7. Garázdaság (Btk. 271.§)

- (1) *Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.*
- (2) *A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a garázdaságot*
- a) csoportosan*
 - b) a köznyugalmat súlyosan megzavarva követik el.*
- (3) *Mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van.*

A garázdaság kimagaslóan a leggyakrabban elkövetett köznyugalom elleni bűncselekmény, hiszen a kategória közel 90 %-át képviseli. A garázdaság ugyanakkor nemcsak a köznyugalom elleni bűnözés kategóriájában első, hanem egyszersmind az utóbbi néhány évben az erőszakos bűnözésen belül is a legelterjedtebb deliktummá vált. Míg 1980-ban az erőszakos bűnözés mindössze 15 %-át, 1990-ben 19 %-át, addig 2006-ban már 33 %-át reprezentálta.

A garázdaság manapság betöltött kiemelkedő szerepe ellenére nem tekinthető büntetőjogunk tradicionális tényállásának. De jure csak 1955 óta található büntető jogszabályaink között, még hozzá közel sem változatlan tartalommal, hiszen a törvényalkotó azóta többször is átalakította megfogalmazását.

A garázdaság bűncselekménye megvalósulásának három feltétele van:

- kihívóan közösségellenes magatartás
- erőszakos jelleg
- másokban megbotránkoztatás vagy riadalom keltésére való alkalmasság.

Amennyiben az egyik feltétel nem valósul meg, úgy a bűncselekmény nem jön létre. Azonban a tényállás szubszidiárius jellegénél fogva e feltételek fennállása esetén sem lehet megállapítani a garázdaságot, ha súlyosabb bűncselekmény valósul meg.

A garázdaság legnagyobb problémáját az egyéb társadalomra veszélyes cselekményektől való elhatárolása jelenti. Míg ugyanis a büntető törvényi tényállások egyik jellemzője, hogy egymástól hol élesebb, hol kevésbé határozott kontúrvonalakkal elválaszthatók, addig a garázda cselekmények szinte minden esetben egyúttal valamilyen egyéb bűncselekményt vagy szabálysértést is kimerítenek.²⁰ Éppen ezért a garázdaság kodifikációjának hiánya önmagában valóságos joghézagot nem jelent, az ilyen jellegű cselekmények elkövetőit szinte minden esetben más jogcímen is felelősségre lehetne vonni. Az viszont kétségtelen, hogy ebben az esetben a büntetőeljárás lefolytatása sokszor a sértett elhatározásától függene, mivel gyakran a háttérben csak magánindítványra üldözendő bűncselekmények állnak. A garázdaság külön szabályozásának fő indoka pedig, hogy az ilyen jellegű cselekmények valójában és elsősorban nem a közvetlen sértett személyi vagy vagyoni érdekeit támadják, hanem ezen túlmenően a közbiztonságra, a köznyugalomra jelentenek veszélyt. A kardinális kérdés éppen az, hogy lehetséges-e és miképpen cezurát húzni; léteznek-e és hol végződnek a csak az egyéneket sértő atrocitások, és hol kezdődnek azok a magatartások, amelyek a közösség nyugalalmát veszélyeztetik?

²⁰ Legtöbbször könnyű testi sértést, rongálást, tettleges becsületsértést, rendbontást, rendzavarást, illetve amíg az erőszak nem szerepelt a tényállásban szükségképpen elemként (az 1978. évi IV. tv. hatályba lépéséig), becsületsértést, csendháborítást, botrányos részegséget stb.

A miniszteri indokolás ezért gyorsan leszögezte, hogy a törvény helytelen alkalmazását jelentené, ha kisebb rendzavarásokat is garázdaságként üldöznének, mivel nem szabad szem elől téveszteni, hogy a köznyugalom elleni bűncselekményről van szó, ami már minőségileg több annál, amit egy-két személy nyugalmanak a veszélyeztetése jelent. Ennek ellenére továbbra is a garázdaság túlságosan kiterjesztő értelmezése, „gumijogszabályként” való alkalmazása a jellemző. A materiális viszonyok alakulása mellett ez a gyakorlat is hozzájárult a garázdaság trendjének már ismertetett nagymértékű emelkedéséhez.

Verbális cselekmények, mégoly sértő, megbotránkoztató kifejezések használata, vagy egyéb felháborodást keltő, de erőszakosnak nem tekinthető magatartások csupán szabálysértésként értékelhetők. Ez az előírás biztos kapaszkodónak tűnve valamivel kézzelfoghatóbbá tette a tényállást, ugyanakkor érdekes módon bizonyos diszfunkcionális hatást is kiváltott. A jogalkalmazók ugyanis azokat a jelentéktelenebb eseteket, melyeket korábban a csekély súlyra hivatkozással szabálysértésként kezeltek, most már, amennyiben erőszakos elkövetésről van szó, hajlamosak bűncselekményként értékelni.

A kizárólagosan és egyértelműen veszélyeztetési jellegű garázdaságnál az elkövetési magatartásnak csupán alkalmasnak kell lennie megbotránkozás vagy riadalom kiváltására. És hogy erre mi bizonyul alkalmasnak? A törvényalkotó szerint a kihívóan közösségellenes magatartás. Ez azonban egyfajta „róka fogta csuka” magyarázat: nehezen képzelhető el ugyanis olyan kihívóan közösségellenes cselekmény, amely ne bizonyulhatna alkalmasnak (csak lehetőségről van szó, és nem bekövetkezett eredményről!) mások megbotránkozásának vagy riadalmának kiváltására, ezért feleslegesnek

tűnik e kitétel tényállásba iktatása. A jogalkotó szándéka ezzel legfeljebb az lehetett, hogy a juriszdikció során véletlenül se próbáljanak meg valamilyen eredményt számon kérni. Így, bár más szavakkal, valójában erőszak alkalmazása esetén mégis megmaradt a „garázdaságot követ el, aki garázdálkodik” séma.

A Legfelsőbb Bíróság magyarázata szerint a kihívó közösségellenesség nem azonos a minden bűncselekményben felismerhető társadalmi veszélyességgel, a közösség elvárásaival történő szembefordulással vagy ezen elvárások semmibe vételével. A hasonló elkövetési magatartást tilalmazó bűncselekmények elhatárolásában az egyes tényállási elemek pontos tartalmának figyelembevétele a büntetőjogi ítélkezés egyik legfontosabb követelménye. A kihívó közösségellenesség tartalmának szoros értelmezése a garázdaság és a garázda jellegű magatartások elhatárolásának biztosítója. A kihívóan közösségellenes magatartást tanúsító garázda elkövető tudatában van annak, hogy erőszakos cselekedete közvetlenül és durván sérti/sértheti a közösség nyugalma, ám – akár személyes motivációból fakadó – tettét a közösségi érdek semmibe vételével hajtja végre. Cselekményében a közösségi érdekekkel való szembefordulás – legalábbis az eshetőleges szándék szintjén – felismerhető. Így nem tekinthető kihívóan közösségellenes magatartásnak a terhelteknek – zárt lépcsőházban kialakult alkalmi vitát követő – pillanatnyi indulatból fakadó, egymással szemben megvalósított kölcsönös tettelegessége. (BH 2005.313)

A joggyakorlat bizonytalanságára utal, hogy egyes esetekben még a hatályos törvényi tényállás legstabilabb pontjának tekinthető erőszak fogalmának félremagyarázására is sor került. A Legfelsőbb Bíróság például kihívóan közösségellenesnek, de nem erőszakosnak minősítette a

terhelt cselekményét, aki káromkodás közepette a tulajdonában lévő teli borosüveget az italbolt kövezett padlójához vágta, mivel magatartása „saját vagyoni érdekkörében jelentéktelen vagyoni kárt okozott, s ezen felül a terhelt cselekménye a jelenlévők testi épségét egyáltalán nem veszélyeztette.” (BH 1980.323)

Ezen indokolás joggal bőszítette fel a szakirodalmat,²¹ hiszen a dolog elleni erőszak egyértelműen bekövetkezett az üveg szándékos földre dobásával, azt nem teszi meg nem törtéنتté sem az üveg tulajdonjoga, sem csekély értéke, sem pedig a jelenlévők testi épségének veszélyeztetése. Tehát ahelyett, hogy a kihívóan közösségellenes magatartás nem volt erőszakos, azt a konklúziót kellett volna levonni, hogy az erőszakos magatartás nem volt kihívóan közösségellenes.

Egy másik közzétett eseti döntésben (BH 1980.116) ugyancsak az erőszak hiányát állapította meg a bíróság, amikor a leánykollégiumba belopódzott terhelt az őt leleplezni szándékozó lányok közül egyiknek a nyakát, majd menekülése során egy másiknak a karját megfogta. Arra is hivatkozik a határozat, hogy az ügy összes adataiból kitűnően a diáklányok ijesztgetésnek, szemtelenkedésnek tekintették az elkövető viselkedését. Ez azonban ebben az esetben sem a cselekmény erőszakos jellegét, hanem legfeljebb kihívó közösségellenességét kérdőjelezheti meg.

Vitathatónak tűnik az az álláspont is, miszerint az itallal történő leöntés a személy elleni erőszak kritériumainak nem felel meg, mert ahhoz a sértett támadó szándékú megérintésére van szükség. (BH

²¹ Tóth M.: A dolog elleni erőszak fogalmának értékelése a gyakorlatban. Belügyi Szemle 1981.10. 30. o.; Valló E.: Szempontok a dolog elleni erőszak fogalmának meghatározásához. Magyar Jog 1983.2. 150. o.

1980.280) E magyarázat akceptálása esetén ugyanis valamely eszköz használatakor sem beszélhetnénk erőszakos elkövetésről, vagy például valakinek sósavval történő leöntése sem számítana annak. Ezzel szemben sokkal elfogadhatóbb az a vélemény, hogy a garázdaságnál, egyéb feltételek megvalósulása esetén, fröcskölés vagy nem maró anyaggal leöntés is a személy elleni erőszak körébe tartozhat.²²

Ez a bírósági határozat egyéb megkérdőjelezhető okfejtést is tartalmaz, mert visszatér a motívum-elmélethez, és ennek alapján próbálja az adott cselekmény kihívó közösségellenességét tagadni. Arra hivatkozik, hogy a terhelt cselekményének motívuma (egy eszpresszóban elvált felesége arcába öntötte egy sörös, majd egy borospohár tartalmát) az volt, hogy a sértett megtagadta közös gyermekük láthatását.

A hatályos törvényi tényállás sem motívumot, sem célzatot nem tartalmaz, ugyanakkor mégis úgy tűnik, hogy a gyakorlatban „első ránézésre” valamely cselekmény garázdaságként való megítélésekor a jogalkalmazó mégis ebből indul ki.

A motívum szerepét illető anomáliákat jelzi, hogy két egymást követő hónapban e tekintetben egymással szöges ellentétben lévő eseti döntések jelentek meg a Bírósági Határozatokban.

Először megtörtént annak kinyilvánítása, hogy amennyiben „a nyilvánosan, megbotránkoztató módon elkövetett tettlegességnek személyes indítéka is van, önmagában nem zárja ki a garázdaság megállapítását (BH 1983.434), majd pedig, hogy kihívó közösségellenesség hiányában nem garázdaságot, hanem a könnyű testi

²² Selmeci I.: A garázdaság értelmezésének néhány kérdése. Ügyészségi Értesítő 1982.2. 22.o.

sértés vétségét valósítja meg, aki a sértettet – féltékenységtől indítatva – többek jelenlétében egy ízben arcul üti. Ugyanis „a kifejezetten személyek ellen irányuló jelentéktelenebb támadások nem értékelhetők garázdaságként.” (BH 1984.479)

A második esetben tehát a döntéshozó a bűncselekmény alanyi oldalához tartozó elemként kezelte a kihívó közösségellenességet, és az elkövető tudattartalmának erre történő kivetítését feltételezte, ezzel tulajdonképpen a *dolus directus* megkívánva. Nézetünk szerint azonban a törvényalkotó a *kihívó* közösségellenességet a bűncselekmény tárgyi oldalához tartozó objektív fogalomként szándékozott megfogalmazni, máskülönben a közösségellenes magatartás *kihívóan* történő tanúsítását írta volna elő.²³

Gyakran felmerülő kérdés, hogy szükség van-e több szemtanúra, és azoknak közvetlenül kell-e észlelniük a cselekményt? A törvénytörvény egyik feltételt sem követeli meg, hiszen a megbotránkozásra vagy riadalomra alkalmasság csak potenciális helyzetet ír elő. Ezt az álláspontot képviselik a megjelölt határozatok is. (BH 1980.122; BH 1982.501)

Ugyanakkor a szakirodalomban találkozhatunk olyan véleménnyel is, mely szerint feltétlenül legalább két személy előtt kell elkövetni a cselekményt a garázdaság megállapíthatóságához, valamint az is szükséges, hogy mások azt az elkövetéssel egyidőben észleljék.²⁴ E felfogásnak megfelelő megszorító értelmezés – bár érzelmileg érthető,

²³ Selmeczi I.: i.m. 20. o.

²⁴ Rábóczki A.: Hozzászólás dr. Selmeczi István: „A garázdaság értelmezésének néhány kérdése” című cikkéhez. Ügyészségi Értesítő 1982.3. 22. o.

hiszen a garázdaságban a valódi, közvetlen botrányt keresi – a hatályos tényállásból nem olvasható ki. Így ugyanis nem számítana garázdaságnak például, amikor a dolog elleni erőszak eredményéről (autók, síremlékek éjszakai megrongálásakor) csak később szereznek tudomást, és háborodnak fel az emberek.

A csoportos elkövetés a garázdaság bűncselekménye esetén minősítő, mégpedig vétségből büntetté minősítő körülmény, ezért jelentősége meglehetősen súlyos. A jogalkalmazási gyakorlatban egyöntetűnek mondható a *kumuláció* elvének követése, amely szerint a garázdaság csoportosan elkövetettként minősül akkor is, ha a három vagy több személy nem együttesen, egymást támogatva, hanem egymással szemben állva vesz részt a cselekmény végrehajtásában. (BH 1985.299)

E felfogással szemben kritikai észrevételeket lehet tenni. Egyfelől kérdéses, hogy az ilyen magatartás a közrend és a köznyugalom megzavarására ugyanúgy fokozottan veszélyes-e, mintha az elkövetők egységesen lépnének fel? Ha nem is lehet természetesen azt a fizikából ismert tételt alkalmazni, miszerint az egymással szemben ható, egyenlő nagyságú erők eredője zéró, de azért úgy vélem, hogy még a kettő-kettő elleni erőszakos magatartás is kisebb súlyú a külvilág szemében, mint három személy egységes fellépése.

Igazságtalannak tűnik a kumuláció elvének alkalmazása akkor is, amikor két személy támad egy harmadikra, és az inzultált „felveszi a kesztyűt”, hiszen így néha csak egy hajszál választja el a jogos védelmi helyzetben lévőt a csoportos garázdától. Még inkább ez a helyzet abban az esetben, amikor két személy közötti cselekménybe egy harmadik is

bekapcsolódik. Ilyenkor az „eredeti” alanyok szándékukon kívül is csoport tagjaivá válhatnak.

Az az álláspont viszont teljes mértékben támogatható, miszerint a garázdaság csoportosan elkövettként minősítésének nem feltétele, hogy a kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartás ugyanazzal a sértettel szemben valósuljon meg. A csoportos elkövetés megállapítása indokolt, ha a terheltek a garázdaság tényállási elemeit együttes cselekvéssel, ugyanazon a helyszínen kimerítették, és az objektíve alkalmas volt a megbotránkozás vagy a riadalom keltésére. (BH 2000.94)

Ugyanakkor garázdaság esetén nem tekintendő pszichikai bűnsegédnek az, aki a tettes közösségellenes, erőszakos magatartása tanúsításánál jelen van ugyan, de előzetesen nem is tudhatott a tettes ilyen magatartásáról. (BH 1998.368)

A garázdasággal kapcsolatos *halmazati-szubszidiaritási* kérdések többnyire nem okoznak különösebb problémát, a 93. sz. kollégiumi állásfoglalás világosan rendezi a helyzetet. Csupán arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy büntett esetében megemelkedik a büntetési tétel, és ezzel a szubordinált bűncselekmények száma is. Anyagi bűnhalmazatnál súlyosabb bűncselekmény mellett is megállapításra kerülhet a garázdaság. (BH 1984.171; BH 1988.302) Esetenként hiányosságként jelentkezik, hogy nyolc napon belül gyógyuló sérülés esetén, ha rendelkezésre áll a joghatályos magánindítvány, akkor halmazatban a könnyű testi sértés vétségét is el kell bírálni.

Habár a garázdaság tényállása legelső megfogalmazásához képest némileg határozottabb lett, valójában még mindig parttalannak, túlságosan

széles hatókörű gumijogszabálynak tekinthető. Feltétlenül büntetőjogi eszközökkel is fel kell lépni a közösségi normákat, a köznyugalmat súlyosan sértő, garázda, huligán jellegű cselekményekkel szemben, de ez a joghézag meggátlásának látszólagos ürügyén nem teremthet olyan, a jogbiztonságot is sértő helyzetet, amely megfelelő, szabatos törvényi rendelkezés hiányában pusztán a jogalkalmazók aktuális, gyakran provinciális megítélésétől teszi függővé bűncselekmények, szabálysértések megállapítását, elhatárolását. Ezért de lege ferenda olyan megoldás kívánatos, amely a garázdaság hatékony üldözése mellett a törvényességi szempontoknak is megfelelően biztosítja e cselekmény megítélése során is a túlságosan tág, diszkrecionális jogalkalmazással szemben az előre kiszámíthatóság elvének érvényesülését, az egységes igazságszolgáltatási gyakorlat megvalósulását.

Néhány lehetséges megoldás de lege ferenda:

- Csak csoportos, illetve meghatározott számnál nagyobb többes elkövetés valósíthatja meg a garázdaságot. Megfontolandó példának tűnik e szempontból a Csemegi-kódexben pönalizált magánosok elleni erőszak.
- A tényállás leszűkítése kizárólag a személy elleni erőszakos cselekményekre. Dolog elleni támadások esetén ugyanis legtöbbször kár is keletkezik, így rongálás miatt lehet az elkövetőt szankcionálni. A kevés fennmaradó, dolog elleni támadással kárt nem okozó magatartást pedig adott esetben rendzavarás szabálysértéseként lehetne értékelni.
- Matriális bűncselekmény konstruálása. Tehát ne legyen elegendő a megbotránkozásra vagy riadalomra való alkalmasság, hanem ezek valamelyikének ténylegesen be is kelljen következnie.

- Elkövetési motívum tényállási elemmé tétele. E megoldás elvileg jól szolgálhatná, hogy valóban csak a ténylegesen durva, a közösséggel gátlástalanul szembenálló cselekmények minősüljenek garázdaságnak, figyelembe kell venni azonban, hogy ez az esetek zömében szinte kilátástalan nyomozati, bizonyítási terhet jelentene.
- A garázdaság bűncselekménye tényállásának eltörlése. E meglehetősen radikálisnak tűnő lehetőség sem rengetné meg a közbiztonságot, valójában nem jelentene dekriminalizációt, hiszen alig van olyan cselekmény, amely a garázdaság hinterlandjaként ne merítené ki valamely más bűncselekmény vagy szabálysértés tényállását is egyszersmind. A garázda jellegű elkövetést pedig a büntetés kiszabása során lehetne súlyosító körülményként értékelni, vagy esetleg egyes bűncselekmények minősített esetei közé felvenni.

4.8. Rendbontás (Btk. 271/A.§)

- (1) Aki a nyilvános rendezvény rendezőjének a rend fenntartása érdekében tett intézkedésével szemben erőszakkal vagy fenyegetéssel ellenállást tanúsít, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.*
- (2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a rendbontást csoportosan vagy felfegyverkezve követik el.*
- (3) Mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van.*
- (4) E § alkalmazásában nyilvános rendezvény: a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó rendezvény, továbbá az olyan kulturális és sportrendezvény, amely a közönség számára azonos feltételek szerint nyitva áll.*

A bűncselekményt a 2000. évi CXXV. törvény vezette be. Önálló bűncselekményként történő szabályozását elsősorban a sportrendezvényeken – különösen a labdarúgó mérkőzéseken – elterjedt rendbontások, a sporthuliganizmus elleni fellépés indokolta.

A rendbontás szubszidiárius bűncselekmény, csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A garázdasághoz hasonló cselekmény, büntetési tételük is azonos. A két bűncselekmény elhatárolásánál lényeges szempont, hogy a rendbontás csak nyilvános rendezvény helyszínén követhető el, illetőleg az erőszakos magatartás a rendező intézkedésével szemben valósul meg, így a garázdasághoz képest speciális tényállás. Növuma valójában csak abban jelentkezik, hogy erőszak mellett fenyegetéssel is meg lehet valósítani, és minősített esetként a csoportos mellett a felfegyverkezve történő elkövetés is megfogalmazásra került.

Úgy tűnik, hogy a rendbontás pönalizálásának inkább jogpolitikai, mint gyakorlati jelentősége van. Ezáltal a büntető jogpolitika azt a szándékát igyekezett kifejezésre juttatni, hogy jogalkotási eszközökkel is igyekszik mindenekelőtt a futballhuliganizmus ellen fellépni.

Rendbontás megállapítására csak elenyésző számban kerül sor, a bevezetése óta eltelt 6 év során ez legtöbbször (2004-ben) 9 esetben fordult elő.

4.9. Közszemérem megsértése (Btk. 272.§)

Aki a szexuális áruk forgalmazásával kapcsolatos előírásokat súlyosan megszegi, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A törvényi tényállás a szexuális áruk forgalmazásával kapcsolatos alacsonyabb rendű igazgatási szabályok súlyos – köznyugalmat megsértő - megszegését rendeli büntetni. Hazánk ezzel egyben az 1929. évi VII. törvénnyel becikkelyezett, a szeméremsértő közlemények forgalmának és

a velük való üzérkedésnek elnyomása végett Genfben 1923. szeptember 12-én kelt nemzetközi egyezményben vállalt kötelezettségének is eleget tesz.

A bűncselekmény tisztán blankettáris diszpozíció, a tényállás csupán a keretet kitöltő jogszabály, - a 4/1997.(I.22.) Korm.rendelet – rendelkezéseinek megszegésére utal, a bűncselekménnyel kapcsolatos minden fogalom e jogszabályban található.

Szexuális árunak minősül bármely birtokba vehető, forgalomképes olyan dolog, amelynek elsődleges célja a szexuális ingerkeltés, különösen, amelyik nemi aktust vagy egyéb szexuális cselekményt nyíltan ábrázol, illetve az emberi testet, testrészt szexuális ingerkeltésre alkalmas módon, vagy szexuális ingerkeltés céljából ábrázol, ideértve – rendeltetése szerint – a szexuális ingerkeltésre szolgáló, nemi aktus vagy az egyéb szexuális cselekmény során alkalmazható eszközt is.

Nem tartozik a szexuális áruk közé a nemi élet kérdéseinek tudományos vagy ismeretterjesztő célú feldolgozása, valamint az emberi test művészi ábrázolása. A meztelen test ábrázolása önmagában tehát nem szemérem sértő, csak abban az esetben, ha a nemi élet jeleneinek vagy a nemi szerveknek hangsúlyozott ábrázolásával célzatosan a nemi vágy, a nemi ingerek felkeltésére irányul.

A bűncselekmény alanya elvileg bárki lehet, a forgalmazási tevékenység (kereskedelem, kölcsönzés) során a szabályok súlyos megszegésével követhető el, akár engedéllyel, akár anélkül történik a tevékenység folytatása. Az áru megvásárlója, kölcsönzője azonban sem tettes, sem részes nem lehet.

A cselekmény csak a forgalmazási szabályok súlyos megszegése esetén lesz tényállásszerű, a köznyugalmat csak ebben az esetben zavarja. A szabályok súlyosnak nem mondható megsértése közerkölcs megsértésének szabálysértéseként értékelendő. Arra nézve, hogy pontosan mikor valósul meg az előírások súlyos megszegése, a törvény nem tartalmaz előírást, ez eseti mérlegelés alapján döntendő el. Ilyennek tekintendő általában a szabálysértés miatti többszöri felelősségre vonás, több szabály egyidejű megsértése, de akár egy szabály egy időben történő megszegése is, ha az a szeméremsértő termék közszemlére tételére vonatkozó előírások durva megsértésében nyilvánul meg.²⁵

A bűncselekmény megállapítására rendkívül ritkán kerül sor. Ez az ezredfordulót követően összesen csupán négy alkalommal történt meg (valamennyi esetben 2003-ban).

4.10. Önbíráskodás (Btk. 273.§)

- (1) Aki abból a célból, hogy jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igénynek érvényt szerezzen, mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, büntetést követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*
- (2) Nem valósul meg az önbíráskodás, ha az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása az igény érvényesítésének megengedett eszköze.*

Az önbíráskodás a második leggyakoribb köznyugalom elleni bűncselekmény, amelynek elkövetése, különösen a kilencvenes évek második felétől, páratlan mértékben emelkedett, a nyolcvanas évekhez képest hússzorosára nőtt.

²⁵ Kiss Sándor – Lassó Gábor – Konnerthné Huba Olívia – Máziné Szepesi Erzsébet – Ruzsás Róbert – Szebeni László – Székely Ákos – Varga Zoltán – Vaskuti András: A Büntető Törvénykönyv magyarázata 2. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004. 961. o.

Az önbíráskodást a Csemegi-kódex nem ismerte önálló bűncselekményként, azt csak az 1948. évi XLVIII. törvény pönalizálta tulajdonképpen a zsarolás fogalmi köréből kihasítva. Privilegizált tényállásként került megfogalmazásra, maximálisan egy évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető, sőt, az 1961. évi Btk. hatálybalépéséig csak magánindítványra volt üldözhető.

Az önbíráskodás rendszertani elhelyezése változott az 1978. évi Btk.-ban, mivel átkerült a vagyon elleni bűncselekmények köréből a köznyugalom elleniek közé. E megoldás kritikai észrevételeket is kiváltott, arra hivatkozva, hogy az önbíráskodás törvényi tényállásának egyetlen eleme sem utal a köznyugalomra, ellenkezőleg, a „más” kifejezéssel konkrét sértettet jelöl meg.²⁶ Ezzel az ellenvetéssel nem tudunk azonosulni. Úgy véljük, hogy az önbíráskodás a vagyoni viszonyokat valójában nem, vagy nem feltétlenül sérti, a köznyugalmat viszont mindig veszélyezteti, bár ezt a diszpozíció *expressis verbis* valóban nem tartalmazza.

A tényállás tartalmi elemzése mellett az empirikus kutatás is azt igazolta, hogy az elsődlegesen védett jogi tárgy mindenképpen a közrend, ezen belül is a törvényességben megnyilvánuló köznyugalom, mivel az esetek jelentős részénél a vagyoni igény sikeres érvényesítésére nem is került sor. A pönalizált magatartás szubsztanciáját nem a cselekmény célzata, hanem törvénytörő módja képezi.²⁷

²⁶ Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M.: Magyar büntetőjog. Különös rész. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998. 322. o.

²⁷ Nagy László Tibor: Az önbíráskodás büntetőjogi kérdéseiről. In: Kriminológiai Tanulmányok 39. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2002. 318-319 o.

Megítélése kapcsán 1993-ban történt jelentős fordulat, ekkor ugyanis a XVII. törvény a büntetési tételét felemelte öt évig terjedő szabadságvesztésre azzal az indokolással, hogy az utóbbi időben az önbíráskodás olyan durva és szervezett elkövetési formái terjedtek el, amelyek szükségessé tették ezt az intézkedést. További szigorítást hozott az 1997. évi LXXIII. törvény, mivel felemelte a büntetési tétel alsó határát egy évi szabadságvesztésre.

Ténykutatási tapasztalatok²⁸ alapján úgy tűnik, hogy ezen intézkedések nem voltak kellően körültekintőek és a valóságos körülményeket figyelmen kívül hagyva, kizárólag a szervezett bűnözés rémképére fókuszálva születtek. Kétségtelen, hogy esetenként előfordulnak kirívóan durva módon elkövetett önbíráskodások is, de semmiképpen sem ez a tipikus, amit a súlyos büntetési tétel dacára tapasztalható meglehetősen enyhe ítélezési gyakorlat is jól példáz.

A szankció komoly szigorításának diszfunkcionális hatása a következőkkel jelezhető:

- A szigorítás nem hozta magával az önbíráskodások számának jelentős csökkenését.
- A szervezett jellegű, alvilágon belüli esetek döntő hányada nem válik ismertté, illetve, ha a hatóságok tudomására is jut, az elkövetőket gyakran nem sikerül felderíteni. Ilyen ügyekben gyakran a sértett sem működik együtt a hatóságokkal, nem áll érdekében az eset felgöngyölítése, mert fél, hogy saját illegális tevékenységére is fény derül.

²⁸ Nagy László Tibor: Az önbíráskodás kriminológiai kérdéseiről. In: Kriminológiai Tanulmányok 40. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2003. 40-71. o.

- A szervezett bűnözői elkövetői körre a tapasztalatok alapján vajmi kevés hatást gyakorol a büntetési tételek szigorítása.
- Amennyiben mégis sikerül eljárás alá vonni ezen elkövetőket és bizonyítani az ilyen jellegű cselekményeket, akkor párhuzamosan szinte mindig egyéb súlyos bűncselekmények is megvalósulnak, és így megfelelő mértékű halmazati büntetés kiszabására nyílik mód.
- Valójában a nem a kemény alvilághoz tartozó, sokszor csupán kilátástalan helyzetben lévő, meggondolatlanul cselekvő, egyszerű, „köznapi” önbíráskodókat sújtja a deklaráltan nem ellenük hozott törvényi változtatás.

5. Összegzés

A köznyugalom elleni bűncselekmények a nyugodt társadalmi légkört, a törvényes rend iránti tiszteletet, a zavartalan társadalmi együttélést támadják. Alapvetően hangulati jellegű káros beavatkozások valamely általánosan elfogadott közérdekű társadalmi célkitűzéssel szemben, illetőleg olyan aszociális viselkedési formák, amelyek az együttélés nyugodt légkörét zavarják. Hatásuk elsődlegesen a közvéleményben észlelhető nyugtalanság, zavar, a kiegyensúlyozott, biztonságos légkör megbomlása; ez az a közös vonás, amely önálló címbe foglalásukat indokolta.

A Btk. XVI. fejezet II. Címében pönalizált tényállások közül jó néhány megfogalmazása jelentős változásokon ment keresztül a demokratikus jogállam kritériumainak megfelelése érdekében a rendszerváltást követően, és egyes esetekben mind a mai napig nem beszélhetünk teljesen kikristályosodott és társadalmilag, szakmailag akceptált megoldásokról. A cselekmények a jogelméleti, jogdogmatikai szempontok mellett, amelyeket alkotmánybírósági határozatok is több ízben értelmeztek, a közelmúlt politikailag feszült mindennapi valóságában is aktualitást nyertek.

Az ismertté vált köznyugalom elleni *bűncselekmények* száma az utóbbi években 10-12.000 körüli, ami az összбүнözéshez viszonyítva nem tekinthető túl magasnak, 2,5 – 3 %-os arányt jelent. Ugyanakkor a rendszerváltást megelőző időszakhoz képest e deliktumok mennyisége nemcsak nominálisan nőtt jelentős mértékben, 1980-hoz képest mintegy ötszörösére, de – a vagyon elleni бүнözés robbanásszerű elszaporodása ellenére – ez a kriminalitáson belüli reprezentáció tekintetében is észlelhető. Ez a tendencia még szembetűnőbb az elkövetők vonatkozásában.

A köznyugalom elleni bűnözés struktúráját tekintve egyértelműen kitűnik a garázdaság kategórián belüli kimagasló szerepe (tíz köznyugalom elleni bűncselekmény közül majdnem kilenc garázdaságot valósít meg), valamint az önbíráskodások – különösen a kilencvenes években rendkívül dinamikus – szaporodása. A közösség megsértésének tényállása helyébe lépő közösség elleni izgatás jóval szűkebb hatáskörű lett, valamint, hogy az újabb keletűnek tekinthető bűncselekmények közül csak a közveszéllyel fenyegetés fordul elő nagyobb számban. Az önkényuralmi jelképpel visszaélésre évente 50-60 esetben kerül sor, míg a nemzeti jelkép megsértése és a rendbontás alig fordul elő a gyakorlatban.

A garázdaság, az önbíráskodás és a közveszéllyel fenyegetés mellett a másik hét tényállás megvalósítása rendkívül ritka, arányuk összesen sem éri el az 1 %-ot.

A köznyugalom megóvása minden társadalom alapvető érdeke. Hogy ezt milyen módon, a büntetőjogi eszközökre milyen mértékben támaszkodva kívánja elérni, ez koronként, társadalmi rendszerenként, államformánként változó. Napjaink hazai jogfejlődését tekintve alapvetően az figyelhető meg, hogy a jogalkotó szűkebbre vonta a köznyugalom elleni bűncselekmények törvényi tényállásait, és a büntető igazságszolgáltatást egyre inkább csak ultima ratioként óhajtja alkalmazni. Emellett ugyanakkor tapasztalhattunk, az önbíráskodások esetén, olyan – nem túlságosan sikeres - törekvést is, amely a büntetési tétel drasztikus szigorításával kívánt prevenciós hatást elérni. Ezenkívül továbbra is problematikus a garázdaság túlságosan tág, gumijogszabály jellegű tényállása, amely teret enged a diszkrecionális jogalkalmazásnak, veszélyezteti az előre kiszámíthatóság elvét és az egységes igazságszolgáltatási gyakorlat megvalósulását.

Irodalomjegyzék

Bárándy Gergely: A gyűlöletbeszéd. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 99-102. o.

Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog – Különös rész. HVG-ORAC, Budapest, 2001.

Bócz Endre: A gyűlöletbeszéd és a büntetőjog. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 78-86. o.

Bodgál Zoltán – Bodrogi Károly – Erdősy Emil – Fonyó Antal – Gál Andor – Gáspár Gyula – Kovács Lajos – Pintér Jenő – Weber Gyula: Magyar Büntetőjog Különös rész. BM Könyvkiadó, 1981.

Bodgál Zoltán – Pintér Jenő: A közbiztonság és a közrend elleni bűntettek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971.

Csemáné Váradi Erika – Görgényi Ilona – Gula József – Lévay Miklós – Sántha Ferenc: Magyar Büntetőjog Különös rész. Complex Kiadó, Budapest, 2006.

Erdősy E. – Földvári J. – Tóth M.: Magyar büntetőjog. Különös rész. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998.

Halmai Gábor: Gyűlöletbeszéd és személyiségi jogok. Fundamentum 2001/4. 105-109. o.

Halmai Gábor: Gyűlöletbeszéd és uniós csatlakozás. Fundamentum 2003/2. 109- 118. o.

Horváth Dóra: Véleménynyilvánítás szabadsága kontra gyűlöletbeszéd. Studia iuvenum 2. kötet, 2004. 41-70. o.

Hollán Miklós: Megkésett búcsú a társadalomra veszélyességtől. Jogelméleti Szemle 2003/4. sz. www.jesz.ajk.elte.hu

Kádár András Kristóf: A jogalkotó esete a szólásszabadsággal. Élet és Irodalom 47. évf. 45. sz. www.es.hu

Kiss Sándor – Lassó Gábor – Konnertné Huba Olívia – Máziné Szepesi Erzsébet – Ruzsás Róbert – Szebeni László – Székely Ákos – Varga Zoltán – Vaskuti András: A Büntető Törvénykönyv magyarázata 2. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.

Legény Krisztián: Szólásszabadság és tolerancia. Belügyi Szemle 2004/6. 178-194. o.

Márki Zoltán: Jogok és szavak. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 87-98. o.

Molnár Péter: Gyűlöletbeszéd Magyarországon. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 103-110. o.

Nagy László Tibor: Az önbíráskodás kriminológiai kérdéseiről. In: Kriminológiai Tanulmányok 40. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2003. 40-71. o.

Nagy László Tibor: Az önbíráskodás büntetőjogi kérdéseiről. In: Kriminológiai Tanulmányok 39. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2002. 313-335. o.

Nyusztay Máté: Önkényuralmi jelképek: színvak hitvita? Népszabadság 2006. december 16. www.nol.hu

Rábóczki A.: Hozzászólás dr. Selmeci István: „A garázdaság értelmezésének néhány kérdése” című cikkéhez. Ügyészségi Értesítő, 1982. évi 3. sz.

Selmeci I.: A garázdaság értelmezésének néhány kérdése. Ügyészségi Értesítő, 1982. évi 2. sz.

Szabó András: Gyűlöletbeszéd és gyűlöletre uszítás. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 63-68. o.

Tájékoztató a bűnözésről 2006. év. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendészeti Felügyeleti és Ellenőrzési Főosztály Statisztikai Osztály, valamint Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, Budapest, 2007.

Tájékoztató a bűnüldözésről 2006. év. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendészeti Felügyeleti és Ellenőrzési Főosztály Statisztikai Osztály, valamint Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, Budapest, 2007.

Tájékoztató az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztika adataiból 2006. év I-II. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendészeti Felügyeleti és Ellenőrzési Főosztály Statisztikai Osztály, valamint Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, Budapest, 2007.

Tilk Péter: A gyűlöletbeszéd szabályozásának néhány előzetes értékelési szempontja. Magyar Jog 2003/6. 321-331. o.

Varga Zoltán: A gyűlöletbeszéd. Kriminológiai Közlemények 60. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2002. 69-77. o.